

SBM 949 Godthåb etape III

Bygherrerapport

Skanderup Sogn, Hjelmslev Herred, Århus Amt. Stednr: 16.02.08. sb.nr. 138.

Beretning for den arkæologiske undersøgelse af 4,9 hektar med bebyggelsesspor af landsbykarakter, langhuse, grubehuse og aktivitetsspor i form af brønde, gruber, stolpehuller og kulturlag fra ældre

stenalder, yngre førromersk /ældre romersk jernalder og yngre romersk/ældre germansk jernalder samt vikingetid. Ledelsen af det arkæologiske arbejde er udført af cand. mag. Susanne Nissen Gram og stud. mag. Søren Timm Christensen for Skanderborg museum i 2004-2005.

SKANDERBORG MUSEUM

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	side	2
Tidstavle	side	3
Baggrund for undersøgelsen	side	4
Administrative data	side	5
Udgravningens forløb	side	6
Topografi, terræn og undergrund	side	9
Målesystem	side	10
Metode	side	10
Undersøgelsens resultater	side	13
Mesolitikum (ca.9000-3900 f.Kr.)	side	14
Jernalder og vikingetid jernalder (ca.500 f.Kr-1050 e.Kr.)	side	15
Førromersk jernalder og ældre romersk jernalder (ca. 200 f.Kr.-160 e.Kr.)	side	15
Landsby fra ældre romersk jernalder (ca. 1. årh. e.Kr.)	side	23
Vikingetid (ca. 775–1050 e. Kr.)	side	24
Fund	side	30
Hestehavelund, en nedlagt gård fra nyere tid	side	35
Sammenfatning	side	36
Fremtidigt arbejde	side	37
Diverse oversigtsplaner vedlagt		

<i>År</i>	<i>Periode</i>	
1500	Nyere tid	
1050	Middelalder	
900	Vikingetid	ynge ældre
775/800	Germansk jernalder	ynge ældre
530		
375	Romersk jernalder	ynge ældre
160		
Krf.	Førromersk jernalder	
500	Yngre bronzealder	VI V IV
1000	Ældre bronzealder	III II I
1700	Senneolitikum	
2400	Stridsøksekultur/ Enkeltgravskultur/ Mellemneolitikum B	
2800	Tragtbægerkultur/ Mellemneolitikum A	Grubekeramisk kultur
3200	Tragtbægerkultur/ Tidlig neolitikum	
3900	Ertebøllekultur	
5400	Kongemosekultur	
6800	Maglemosekultur	
9000	Ahrensburgkultur	
10.000	Brommekultur	
11.500	Federmesserkultur	
12.000	Hamburgkultur	

Figur 1. Tidstavle, efter Hvass, S (Red.). *Vor Skjulte Kulturarv*, 2000

Baggrund for undersøgelsen

Området omkring udgravningen, SBM 949 Godthåb etape III, byder på flere interessante fundkategorier. Et kortudsnit herunder viser de fund, som findes registreret i Det kulturhistoriske Centralregister (DKC).

Figur 2. Kortudsnit fra DKC med fundmarkeringer

Af tidligere registrerede fund (markeret med røde figurer på kortet) i umiddelbar nærhed af udgravningsområdet kan nævnes: En stor urne, som i 1892 blev udgravet på markens højeste punkt vest for udgravningsområdet (Sb.nr.10), og som sandsynligvis har udgjort en jernaldergrav. Fra arealet nordvest for udgravningsområdet (Sb.nr.79) (d.v.s. nord for etape I) er der opsamlet og indleveret en stridsøkse fra enkeltgravskulturen. Nord for etape III er der ved udgravninger i tracéet forud for etableringen af motorvej E45 i 1974 (sb.nr 67, FHM 1833) registreret en brandplet med jernalderskår og et område med mange ildskørnede sten samt keramik af jernalderkarakter. Af udgravningsrapporten ses det imidlertid, at der ligeledes er afdækket flere stolpehuller samt store kogestensgruber af samme type, som registreredes ved etape II og IV. Endvidere peger en del af

fundene fra denne udgravnings to udgravningsfelter i retning af en datering omkring germansk jernalder og vikingetid, hvilket stemmer fint overens med vore udgravningsresultater umiddelbart syd for motorvejen.

Øst for Låsbyvej er der registreret 5 overpløjede gravhøje (Sb.nr. 70, 71, 103, 104 og 105) af uvis datering.

En særlig interesse for udgravningen har offerfundene fra Illerup Ådal. Det ville i denne sammenhæng være meget betydningsfuldt for forståelsen af offerpladsen, hvis der ved de her beskrevne undersøgelser kunne påvises en samtidig bebyggelse. Dette har imidlertid desværre ikke umiddelbart været muligt.

Da der ved prøvegravning af udstykningsområdet Godthåb nordvest for Skanderborg station viste sig intensive bebyggelsesspor fra ældre jernalder, yngre jernalder samt vikingetid, planlagde Skanderborg Museum en frilægning og udgravning af hele det berørte område. Undersøgelsen foranledigedes af Skanderborg kommunes ønske om at få klarlagt eventuelle arkæologiske levn forud for salg af parceller til erhverv.

Udgravningen benævnt etape III omfattede ligeledes området med etape II, men sidstnævnte udgjorde sti- og vejforløb samt søgegrøfter, hvorimod etape III udgjorde de udlagte erhvervsparceller. Udgravningen af etape I og II i 2003-04 under ledelse af cand. mag. Camilla Bjarnø viste betydelige bebyggelsesspor i området. Ved (etape I) udgravningen registreredes en bebyggelse fra yngre romertid / germanertid. Desuden er der i forbindelse med udgravningen gjort spændende detektorfund fra germanertid, vikingetid og middelalder. Det drejer sig bl.a. om 5 korte ligearmede fibler, et fragment af en pladefibel og en korsformet fibel (5.-6. Årh. e. Kr.), en fibel i Jellingestil eller Urnesstil fra vikingetid (ca. 1000 e. Kr.). Fra middelalderen er der bl.a. fundet en jødeharpe, et forgyldt rasleblæk og en bronzekugle, hvoraf de to sidstnævnte sandsynligvis stammer fra hesteseleøj. Endvidere er der i forbindelse med detektorafsøgningen under etape III fundet et velbevaret gudslam fra tidlig middelalder (ca. 1100).

Denne rapport behandler og omfatter udelukkende udgravningsresultaterne fra etape III. Rapporten foreligger som en bygherrerapport samt en udgravningsrapport. Sidstnævnte er mest omfattende, idet denne indeholder et udprint af samtlige lister. Ved udarbejdelsen af rapporten har vi valgt at præsentere samtlige konstruktioner (bygninger og hegn) særskilt og listet efter deres k-nr. Desuden er der ved samme beskrivelse udvalgt enkelte gruber/brønde til nærmere præsentation. Disse har intet k-nr. og er derfor placeret sidst og efter rækken af konstruktionsnumrene. Selve udgravningsrapporten bygger på og henviser til disse beskrivelser. Vi har valgt at vedlægge en liste over alle de snittede anlæg eller anlæg med relationer til konstruktioner (f.eks. huse). Anlægslisten indeholder et udvalg af krydshenvisninger. Desuden er vedlagt; En liste over fund ligeledes med krydshenvisninger samt en fundliste over optællingerne af de mange genstande, en tegningsliste, en K-nr. liste, en liste over målepunkter samt fotolister og kontaktudprint af fotos optaget med museets kamera. I rapporten kan der forekomme fotos, som er optaget af udgravningsdeltagerne. Disse fotos er ikke medtaget i listerne, men findes blandt dokumentationsmaterialet. Alle data er indtastet i Archaeoinfo, hvorfra krydshenvisningerne i de udprintede lister er udvalgt. Den komplette database (Archaeoinfo) samt de digitale udgravningsplaner m.v. i Mapinfo er overført til cd-rom og henligger i museets arkiv blandt originaldokumentationen.

Administrative data

Den arkæologiske undersøgelse finansieredes af Skanderborg Kommune Adelgade 44, 8660 Skanderborg. Korrespondancen er foregået mellem Skanderborg Museum ved museumsinspektør Helle Reinholdt og arkæolog Ejvind Hertz samt Skanderborg Kommune ved Ole Aagaard Frandsen.

Entreprenørarbejdet blev udført af Ove Arkil, Mørksøvej 37, 8600 Silkeborg. Udgravningsarbejdet foregik i samråd med rådgivende ingeniør Peter Gamst fra Niras Silkeborg, Vejlsøvej 51, 8600 Silkeborg og projektleder Evald Thomsen fra Ove Arkil. I hele udgravningsperioden blev der løbende afholdt byggemøder, hvor udgravningslederne var repræsenteret (fig.3).

Figur 3. Byggemødedeltagerne

Skanderborg Museum er ansvarlig for undersøgelserne, og al originaldokumentation samt de indsamlede oldsager opbevares her. Floteringsprøverne opbevares på Konserverings og Naturvidenskabelig Afdeling på Moesgård Museum.

Udgravningens forløb

Udgravningen SBM 949 Godthåb, etape III blev påbegyndt den 21. juni 2004 og foreløbigt afsluttet den 11. november 2004. På daværende tidspunkt havde det ikke været muligt at få udgravet den del af området, som lå under den opstillede skurvognsby nærmest Låsbyvej. I dagene den 9. – 15. november 2005 blev der samtidigt prøvegravet i området for den senere udgravning etape IV. Efter den 15. november blev der lagt et stort arbejde i skårvask og registrering af fundene samt opstart på beretningsdelen. I dagene den 10. januar til den 19. januar 2005 blev den resterende del under skurvognsbyen udgravet, og udgravningen af etape III kunne endelig erklæres for afsluttet. Herefter lå et stort registrerings- og beretningsarbejde. Beretningsarbejdet er udført af stud. mag. Søren Timm Christensen og cand. mag. Susanne N. Gram i fællesskab, men i flere etaper. Således blev der arbejdet kontinuerligt fra november 2004 til januar 2005, hvorefter Søren arbejdede alene på projektet i februar måned. Herefter lå projektet stille indtil udgravningen af etape IV i august måned var afsluttet. Beretningsarbejdet for etape III blev således først genoptaget den 19. september 2005 og fuldendt i januar 2006. Beretningsarbejdet må ikke opfattes som en endelig bearbejdning af fundene, idet et sådant arbejde vil være meget tidkrævende og for omfattende til, at det økonomisk kan lægges bygherre til last.

I udgravningen deltog følgende mandskab:

BA. Ejvind Hertz varetog ledelsen af udgravningen Godthåb etape III i perioden 21. juni til 2. august 2004. Herefter overtog cand. mag. Susanne Nissen Gram rollen som udgravningsleder. Den 23. august tiltrådte stud. mag. Søren Timm Christensen som assisterende feltleder. Ejvind Hertz

bistod fortsat udgravningsarbejdet i rollen som konsulent og presseansvarlig. Gennem hele udgravningen deltog et stort antal studerende og færdiguddannede arkæologer som feltarbejdere. En stor del af perioden var der fast tilknyttet 6-7 feltarbejdere. Disse var: Cand. mag. Dorthe Bak Tøfting, cand. mag. Marie Foged Klemmensen, cand. phil. Rikke Isler, stud. mag. Peter Jensen, stud. mag. Nanna Kirkeby, stud. mag. Karina Kristensen og stud. mag. Martin Egelund Poulsen. Desuden deltog stud. mag. Emil W. Struve, stud. mag. Henriette Roved Olsen, stud. mag. Thomas Andersen og stud. mag. Line Olesen i kortere perioder hovedsagelig i begyndelsen af projektet. Stud. mag. Peter Jensen har gennem hele projektet varetaget digitaliseringen af plantegninger over anlægspor i de afdækkede flader. Dette arbejde udførtes i gis-programmet mapinfo. Endvidere foretog han dele af dataindtastningen i databasen archaeoinfo. Efterfølgende er snit og udvalgte planer digitaliseret i mapinfo af undertegnede. I den forbindelse skal det nævnes, at farverne i de digitaliserede snit kun er at opfatte som formidlende og således ikke gengiver jordlagenes farver i virkeligheden.

Figur 4. Udgravningsdeltagerne etape III

Under udgravningen var der løbende kontakt til detektorfører Ove Madsen, hvem vi kan takke for de fine metalfund vestligst i feltet.

Der blev under hele projektet benyttet gravemaskiner og maskinførere fra entreprenørfirmaet Ove Arkil, som i øvrigt varetog byggemodningen af området.

Til muldafrømningen benyttedes en gravemaskine med bæltet og rabatskovl på ca. 180 cm.

Skanderborg Kommune har finansieret hele den arkæologiske undersøgelse, og efter kommunens eget ønske er maskinforbruget til udgravningsarbejdet friholdt fra budgettet. Der blev dog under hele projektet nøje afstemt med entreprenøren, således at maskinforbruget benyttet i arkæologisk øjemed under etape III blev udskilt.

Der blev taget forskellige tiltag i forbindelse med pressedækningen af udgravningsforløbet. Således blev der indkaldt til pressemøde på udgravningen den 27. august og den 12. oktober 2004, hvor

udgravningens arkæologer orienterede om fund og tolkninger. Disse pressemøder og anden pr-
virksomhed resulterede i følgende blad- og avisartikler:

Århus Stifttidende aug.? 2004

Midtjyllands Avis den. 28.8.2004

Skanderborg Kommune. P-Bladet. Skanderborg Kommunes Personaleblad for
centraladministrationen udg. 37/ sept. 2004 (Artikel af museumsinsp. Helle Reinholdt)

Uge Bladet for Skanderborg og omegn. Nr. 36, 2004, 1. september, 62. årgang.

Forsiden og side 10-11.

Århus Stifttidende den 10. okt. 2004

Horsens Folkeblad, Fredag 15.10.04

Århus Stifttidende okt.? 2004

Hjemmet. Nr. 1. 3. Januar 2005.

I oktober kontaktede udgravningslederne Flyvestation Karup for at høre om mulighederne for en
overflyvning af området. Efter indsendelse af problemstilling, kort og koordinater lykkedes det en
F16-jager at optage en serie gode oversigtfotos.

Figur 5. Luftfoto set fra nord af udgravningen, Skanderborg by ses i baggrunden

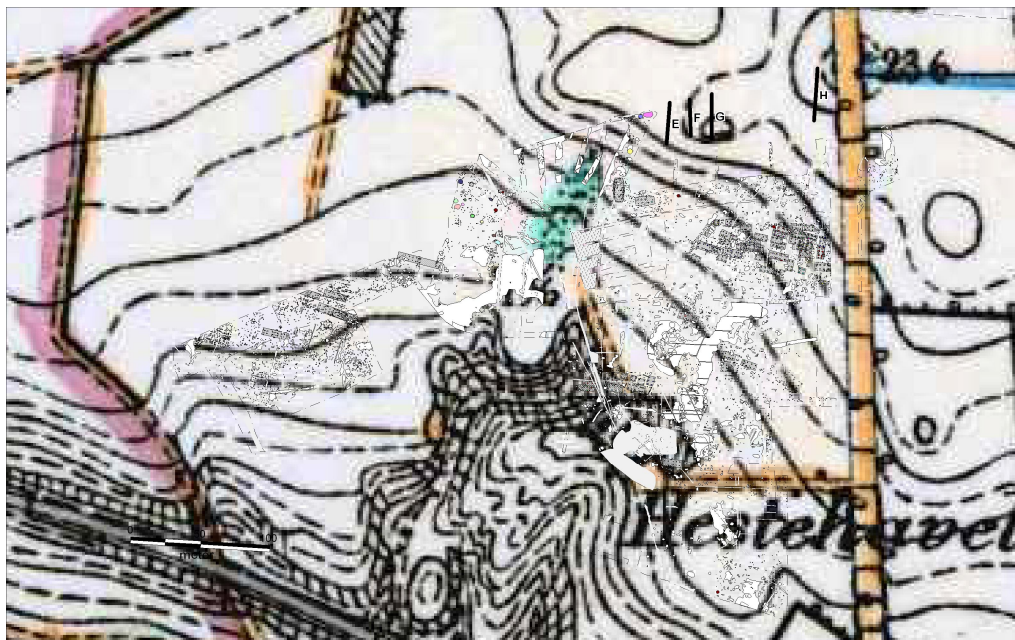
Topografi, terræn og undergrund

Figur 6. Maalebordskort 1867-1879

Udgravningsområdet kan topografisk set generelt beskrives som let skrående mod sydvest ned mod en naturlig dannet slugt / kløft. Det er på denne sydvestvendte skråning, at bebyggelsen fra ældre jernalder lå. Bebyggelsen har været beliggende på en stor bakkeø, der mod nord er afgrænset af Illerup Ådal, mod sydøst af Skanderborg Sø og mod sydvest af Iverseng. Landskabet er herved udformet som en typisk østjysk istidsbakkeknold eller moræneknold. På knoldens øverste og nordøstligste områder er der registreret flere overpløjede gravhøje. Længst mod nord falder terrænet kraftigt ned mod Illerup Ådal, mens det mod syd falder mere jævnt. Området har i oldtiden været mere præget af vådområder, som kunne påvises flere steder under udgravningen. Et ret markant forløb af et vådområde/slugt kunne påvises i et nordøst-sydvestgående forløb i udgravningens nordvestlige del. Slugten fremstod nu som mere eller mindre opfyldt, men da målebordskortet blev fremstillet i 1867-1879 har den stadig været synlig i terrænet, idet den er medtegnet på dette kort. Etape III udgravningen blev mod sydvest afgrænset af den sydligste del af førnævnte slugt samt af resterne fra den tidligere på stedet beliggende gård Hestehavelund. Efter udsagn fra en lokal beboer, blev dele af slugten opfyldt med det byggemateriale, som fremkom ved nedrivningen af ovennævnte gård engang i 1950'erne. Et ret stort område er derfor ødelagt for videre undersøgelse. Udgravningens højeste punkt lå i kote 69,7 o. DNN. I samme område befandt vikingetidsbebyggelsen sig. Terrænet falder mod vest ned til kote 62,3 o. DNN i området med grubehusene. Den centrale ældre romertidsbebyggelse ligger mellem kote 64 og kote 68,4 o. DNN. Herefter falder landskabet mod sydvest til kote 58,7 o. DNN som udgravningens laveste punkt. Generelt var muldykkelsen mellem 40 og 70 cm, enkelte steder dog noget tyndere, især i de områder, hvor der forinden udgravningen havde foregået arbejdskørsel med tunge maskiner. Disse

steder havde den megen trafik og det tynde muldlag forårsaget dybe hjulaftryk ned i undergrunden. Undergrunden / råjorden bestod generelt set af ler, især i områderne med den ældre jernalderbebyggelse. Under bebyggelsen fra den yngre jernalder og vikingetid længst mod vest og nordvest bestod undergrunden / råjorden hovedsageligt af sand og leret sand. Samtlige grubehuse var således nedgravet i den sandede undergrund.

Figur 7. Maalebordskort med udgravningen indtegnet

Målesystem

De afdækkede flader blev løbende opmålt med pantograf i 1:50. Feltgrænser og indmålingspunkterne, som fikserede pantograftegningerne er indmålt med GPS af landmålingstekniker Ib Radoor fra Moesgård Museum. Alt er fikseret med GPS i UTM. Samtlige data er siden bearbejdet af stud. mag. Peter Jensen i gis-programmet Mapinfo i system 32 ED 50. I udgravningsperiodens begyndelse (dvs. før den 2. august 2004) blev samtlige målepunkter indmålt med totalstation udlejet fra Niras. Dette arbejde og den senere databearbejdning udførtes af stud. mag. Peter Jensen.

Der har således ikke været tilknyttet et lokalt målesystem til udgravningen. Alle målepunkter opmålt med GPS er indmålt med z-koord (d.v.s. kotehøjden). Der er ikke herudover benyttet koteopmålinger i udgravningsarbejdet.

Alle digitaliserede snitplaner er digitaliseret i Plant – Meter.

Metode

I den nordlige del af udgravningen syd for stamvejen blev fladen afdækket med gravemaskine og jorden blev flyttet med dumper til et område syd for det frilagte. Denne del var påbegyndt udgravet, da lederskiftet skete i august. Herefter ændredes taktikken, idet vi istedet frilagde flader nord-syd i den bredde, dvs. ca. 15- 20 m, som maskinen magtede.

Figur 8. Luftfoto af udgravningen – nord op- Foto:F16 fra Karup Flyvestation

Jorden blev dynget i kanten. Herefter fortsatte maskinen med at frilægge vest eller øst for den opdyngede jord. Når de afdækkede flader var registreret og udgravet blev den opdyngede jord lænset tilbage ud på fladen og stykket, som havde ligget under jorddyngerne, kunne herefter muldafrømmes og udgraves. Med denne fremgangsmåde kunne maskinen køre næsten uafbrudt, idet nye felter konstant kunne åbnes og andre tildækkes. Samtidig gav denne fremgangsmåde mulighed for, at flere hold feltarbejdere kunne færdiggrave et areal af gangen. Da tegningerne løbende blev bearbejdet i Mapinfo undgik man de største ulemper, som selvfølgelig fremkom, når der blev frilagt huse med en udstrækning udover det afdækkede felt. Ved huse med flere faser forsøgte vi at friholde den allerede afdækkede og undersøgte del ved tildækningen, således at helheden kunne ses i fladen. Da jorden fra nordfeltet var flyttet syd for dette med dumper, lå der et stort arbejde i at fjerne det igen, inden den sydlige del kunne afdækkes. Entreprenørernes megen transport af jord med dumpere og traktorer med vogn i al slags vejr i forbindelse med etableringen af veje, stier og kloak under etape II havde mange steder forårsaget voldsom traktose. Denne viste sig især under kørevejene i form af dybe hjulspor ned i undergrunden med vanskelig afgravning af mulden til følge, idet denne ikke kunne skilles fra undergrunden, men rullede af, således at anlægssporene rullede med op i klumper.

Flere steder, hvor der fra etape II havde ligget opdyngede jord gennem flere måneder, var det oprindelige muldrag og undergrunden med evt. anlægsspor helt blåfarvede. Jorden var meget ildelugtende af råddenskab og flere feltarbejdere blev dårlige tilpas under fladeskovlingen efter maskinen. Blåfarvningen må skyldes den iltfattige komprimering af muldjorden under det voldsomme tryk fra jorddynger.

Da udgravningen forløb over forskellige årstider, var vejret selvfølgelig meget omskifteligt. Således var eftersommeren – august meget varm og tør, hvorimod efteråret ellers generelt var meget vådt. I september og oktober måned stod flere udgravningsflader til tider helt under vand. I regnvejrperioderne blev snittene i gruberne fyldt med vand, hvilket besværliggjorde arbejdet. Der blev dog ikke holdt vejrlig i udgravningsperioden. I den varmeste periode valgte vi at begynde dagens arbejde en time tidligere, og i den vådeste periode blev enkelte feltarbejdere sendt på museet for at vaske skår. De fleste trodsede dog som regel regnen og fortsatte feltarbejdet.

De enkelte udgravningsflader blev optegnet med pantograf i 1:50 på tegningerne T2000-T2446. Der er i alt udfærdiget 439 plantegninger for etape III. Alle anlæg fik samtidig med digitaliseringen tildelt et A-nr. Anlægsnumrene blev givet fortløbende fra A4000-A7842 og A7859-A7875 samt A9000-9244. A-numrene 8000-8139 er givet til anlæg ved prøvegravningen af det senere etape IV område. I husene snittedes alle anlæg, og disse blev registreret ved snitopmåling i 1:20 på 172 PFT (profiltegninger) tegninger med numrene PFT 200-372. Ca. 2451 anlæg er snittet og/eller indgår i huskonstruktioner.

Under bearbejdningen af data på Skanderborg Museum blev konstruktionsnumrene K173-K198 oprettet og tilføjet de allerede eksisterende. Det skal derfor nævnes, at disse anlæg til en vis grad ikke er efterprøvet ved snitning i felten, men for hovedpartens vedkommende er de oprettet på baggrund af fladetegningerne og den samlede grundplan.

Alle genstande blev materialeopdelt / emneopdelt og har fået tildelt et X-nummer begyndende med x325. De benyttede x-numre er fortløbende inden for x325-x999 og x1600-x1765. Der er således ialt oprettet 826 x-numre. Alle floteringsprøver fik i felten tildelt et x-nummer, hvorimod soldeprøverne forblev unummerede, indtil de var soldet. Herefter registreredes de fremsoldede genstande på normal vis.

Under hele udgravningen blev der udtaget et antal jordprøver fra udvalgte fyldlag i gruber og stolpehuller til brug for naturvidenskabelige undersøgelser. Alle jordprøver blev som regel udtaget efter vurdering fra cand. mag. Dorthe Tøfting. Hun har tidligere beskæftiget sig med pollenanalyser og besidder derfor et omfattende kendskab til jordlag og disses opståen. Floteringsprøverne har siden været underlagt et kursorisk arkæobotanisk gennemsyn ved cand. mag. Peter Mose på Konserverings og Naturvidenskabelig Afdeling på Moesgård, hvor floteringsprøverne også efterfølgende er deponeret. Der er efter den kursoriske gennemgang udarbejdet en liste over resultaterne fra floteringsprøverne. Denne viser ligeledes egnetheden for videre bearbejdning og mulig udnyttelse af materialet til C14-datering samt vedbestemmelse.

Al fylden i grubehusene blev gravet op i store sække / big bags, som blev sendt til soldning på Moesgård Museum.

Der er ikke udtaget prøver til fosfatanalyse, idet store områder ofte var dækket af kulturlag eller vådbundslag hen over anlæggene.

Der er under udgravningsarbejdet optaget 798 fotos. Alle blev optaget digitalt og alle er registreret efter et unikt fotonummer. Fotolisten som er vedlagt udgravningsrapporten omhandler samtlige fotos optaget med museets kamera.

Alle anlæg, fund og foto samt relationer til tegninger blev løbende indført i databasen Archaeoinfo. Det er således muligt efterfølgende at foretage diverse søgninger med krydsreferencer. En del af hovedoplysningerne er udvalgt til listerne, som er vedlagt udgravningsrapporten.

Alle lister (anlægs-, tegnings-, fund-, foto- jordprøve- og målepunkter) er printet ud og vedlagt udgravningsrapporten, som sammen med originalmaterialet opbevares på Skanderborg Museum.

Derudover er der printet en total konstruktionsgennemgang ud (K100-K199), som også medfølger rapporten. Denne er tænkt som referencemateriale og opslagsværk.

Hele det område, som inddrages i byggeplanerne, blev undersøgt arkæologisk. Dog blev der kun gravet søgegrøfter i den sydvestligste del, og da disse ikke viste anlægsspor, opfattes området som undersøgt. Vestligst i området opgav man at gennemføre en udgravning, idet en stor slugt / kløft her var opfyldt med materiale fra gården Hestehavelunds nedbrydning.

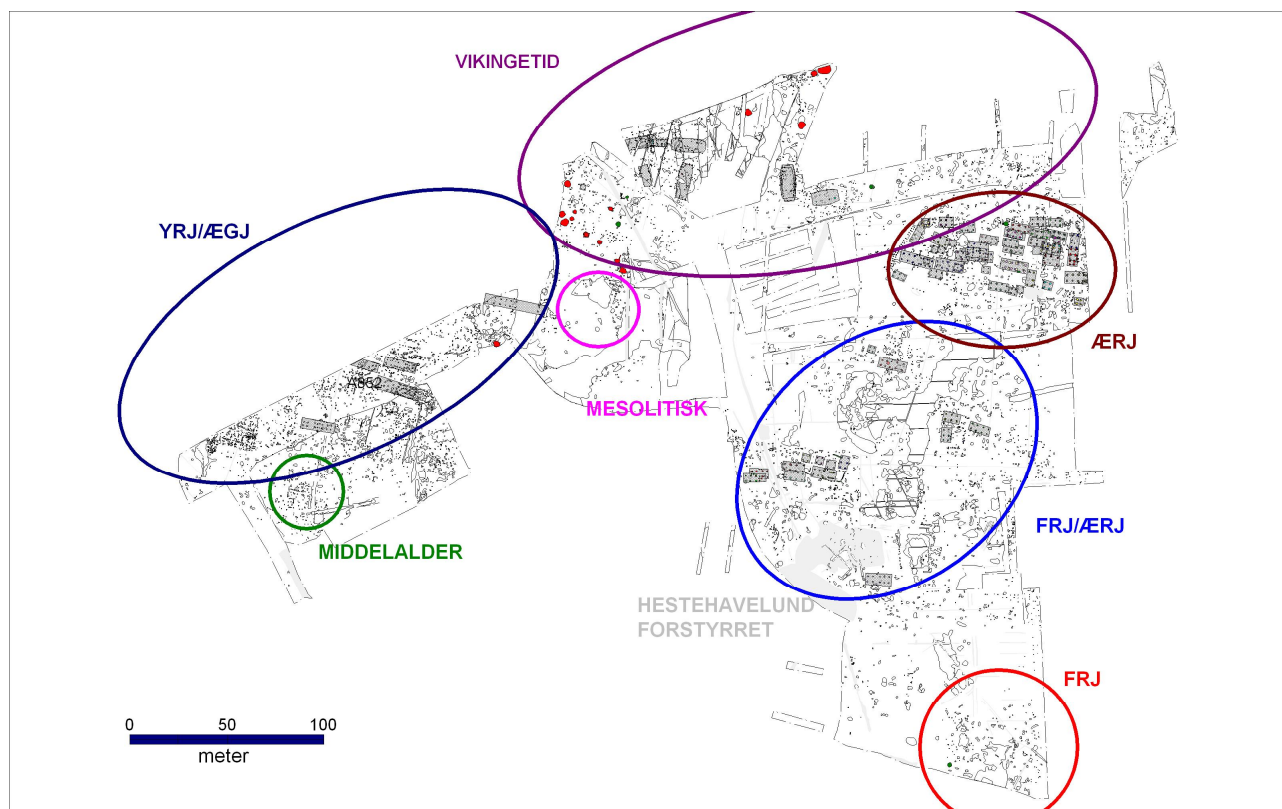
Området længst mod nordøst – op til motorvejen E45 – nord for stamvejen (A. Bloms Vej) er ikke undersøgt, og det må på det kraftigste pointeres, at området bør undersøges inden en evt. udnyttelse heraf.

Fordelingsvejen øst for Låsbyvej blev ikke undersøgt, idet entreprenøren her valgte at skubbe muldjorden væk med dozer. Denne metode ødelagde vore iagttagelsesmuligheder under overvågningen.

I flere områder var undergrunden meget gennemgravet og ødelagt af dyreaktivitet. Dette sås specielt i det nordvestlige sandede område. Dyrelivet på Godthåb drillede til tider arkæologerne, idet ræven flere gange præsterede at hive i markeringsmærkerne til målepunkterne, hvorved sømmet blev trukket op – et par gange skete dette desværre før punktet var indmålt med GPS. I det sandede område morede dyr – sandsynligvis igen ræven – sig med at grave. Dette har nok været årsagen til, at der i et af grubehusene k149 blev fundet et stykke keramik med glasur af noget yngre dato.

Undersøgelsens resultater

I det følgende vil der blive redegjort for de overordnede periodiske fund fra udgravningen Godthåb etape III. For en mere udførlig beskrivelse af de enkelte huskonstruktioner og gruber henvises til de separate bind med hus- og konstruktionsbeskrivelser samt de vedlagt oversigtsplaner bagest.

Figur 9. Plan af udgravningerne etape I-IV med væsentlige dateringer

Mesolitikum, ca. 9000-3900 f.Kr.

Udgravningens ældste fund stammer fra mesolitikum, sandsynligvis Ertebølletid (ca. 5400-3900 f. Kr.). Selve fundet bestod af en ca. 10 cm tyk kulturlagsrest A7290 (fig.10) eller mere sandsynligt en mulig væksthorisont beliggende tæt på slugten, der ender ud i Iverseng. I A7290, der bestod af fint mellem til mørkt gulbrunt sand, blev der fundet en kerneøkse X879 (fig.11). Fra overfladen blev der ligeledes fundet fire B-flækker med retouche samt flere afslag, hvoraf en del var hvidpatinerede (X820). Efterfølgende prøvesnit i A7290 frembragte ikke yderligere væsentlige fund men en del flere flintafslag. Af de i alt 63 flintafslag, som fremkom i laget, var de 22 ildpåvirkede. Fra samme lag A7290 stammer også fire små blokke (heraf halvdelen ildpåvirkede) og en enkelt skraber (X1619, X1620 og X1621). Fundenes sammensætning tyder på, at der her sandsynligvis har været tale om et kulturlag eller en nedtrådt væksthorisont, som formodentlig er opstået efter, at jægere/samlere har gjort ophold på stedet i kort tid. I overfladen blev der også fundet enkelte keramikskår X821 og X1622. Disse skår formodes at tilhøre forstyrrelser fra senere perioder af oldtiden, sandsynligvis fra jernalderen. Kulturlaget /væksthorisonten var da også stærkt præget af dyreaktivitet og tidligere plantebevoksning på stedet.

X878 udgør ligeledes en kerneøkse. Denne blev fundet i en grube A7502, som lå umiddelbart øst for kulturlaget / væksthorisonten A7290.

Figur 10. Mesolitisk kulturlagsrest A7290

Figur 11. Kerneøkse X879

Jernalder og Vikingetid, ca. 500 f.Kr – 1050 e.Kr.

Udgravningerne ved Godthåb har frembragt omfattende bebyggelsesspor af landsbykarakter. Det samlede antal huskonstruktioner og hegnsførløb registreret ved udgravningen (etape III) udgør efter bearbejdningen 99 stk. Konstruktionerne blev nummereret fortløbende begyndende med K100. Da feltarbejdet blev afsluttet, var antallet nået op på K173. De sidste 26 K-numre er først registreret i efterbearbejdningsfasen ved computeren.

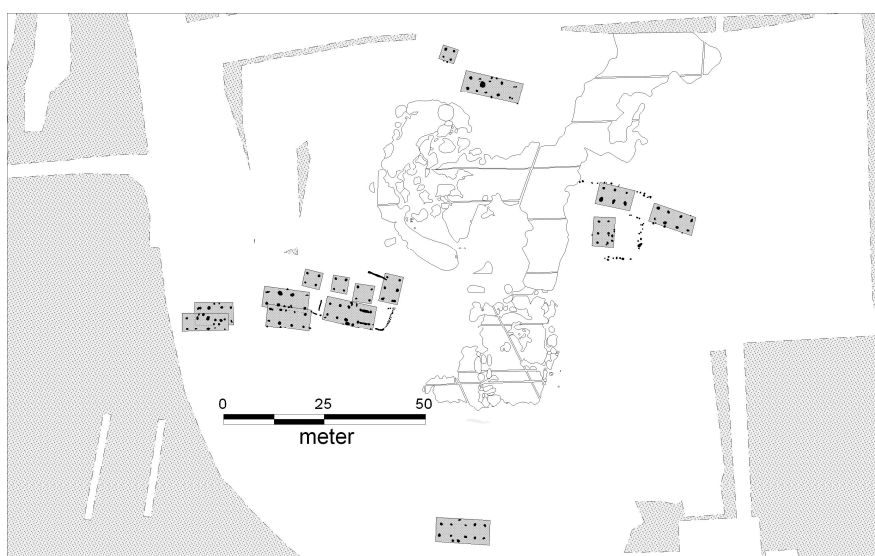
Følgende K-numre er således benyttet: K100 til K198. Se konstruktionsliste og -beskrivelser i separate bind for detaljeret gennemgang af hvert konstruktionsnummer.

I nedenfor anførte tabel (fig.12) ses, hvorledes de enkelte konstruktioner fordeler sig inden for de enkelte hus- og hegnstyper.

Staklade med 2 fag	24 stk.
Treskibet langhus med 3 fag	17 stk.
Treskibet langhus med 4 fag	17 stk.
Treskibet langhus med 5 fag	3 stk.
Treskibet langhus med 6 fag	3 stk.
Treskibet langhus med 7 fag	1 stk.
Treskibet langhus med 10 fag	1 stk.
Treskibet langhus med rundbuede vægge og 4 fag	2 stk.
Grubehuse	14 stk.
Dobbeltraded hegn	1 stk.
Enkelthegn	16 stk.
I alt	99 stk.

Figur 12. Fordeling af konstruktioner registreret ved Godthåb etape III

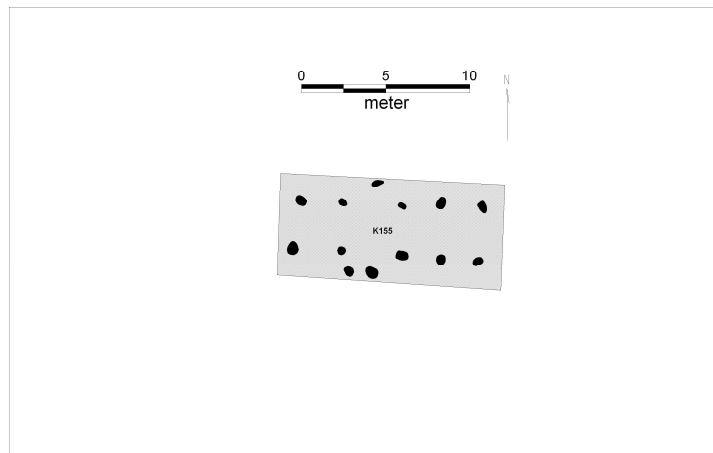
Førromersk jernalder og ældre romersk jernalder ca. 200 f.Kr. - 160 e.Kr.

Figur 13. Plan over bebyggelsen fra førromersk jernalder

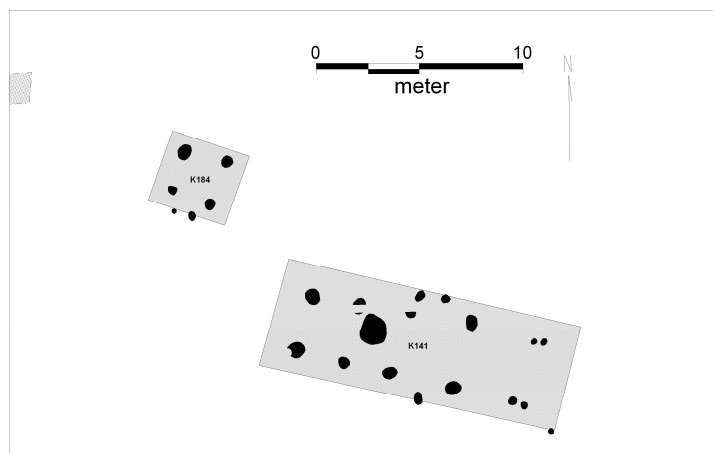
Fra overgangsperioden mellem førromersk jernalder og ældre romersk jernalder omkring år 0, er der ved Godthåb III udgravningerne fundet bebyggelsesspor, som viser en struktur med spredte enkeltliggende gårde samt dobbeltgårde. Alle gårde er beliggende omkring et ca. 1800 m² stort vådområde med kraftig grubegravningsaktivitet (fig.13). I alt drejer det sig om fem til syv gårdsenheder.

Gårdsenhederne omkring vådområdet består af mellem en og tre bygninger. Længst mod syd lå en enkeltgård bestående af et trekibet langhus K155 med fem fag (fig.14). I det sydvestlige område kan yderlige forhistoriske bygninger dog være bortgravet i forbindelse med opførelse og nedrivning af gården Hestehavelund. Hele området der var præget af moderne forstyrrelser i undergrunden.

Figur 14. Plan af hus K155

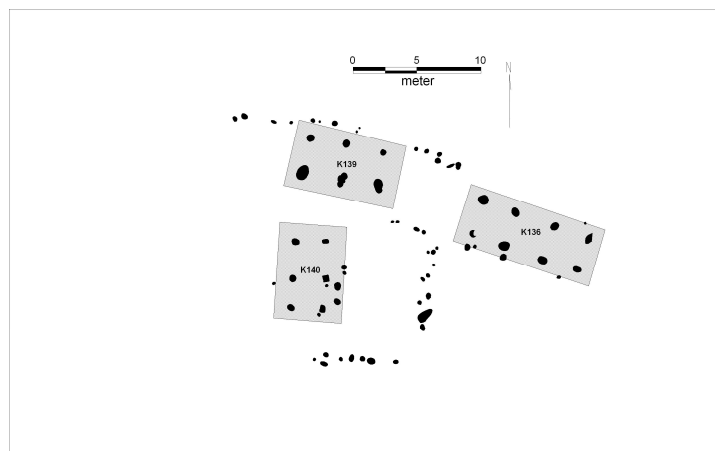
Gårdsanlægget nord for vådområdet bestod af en staklade K184 samt et langhus K141 med fem fag og et ildsted i vestenden (fig.15).

Figur 15. Plan af hus K141 og staklade K184

Øst for vådområdet fandtes et gårdsanlæg bestående af tre bygninger K136, K139, K140 og et noget fragmentarisk hegnsforløb K187 og K188 (fig.16). To af bygningerne, hvoraf den ene K140, var

orienteret nord-syd, bestod af tre sæt tagbærende stolper. Begge disse bygninger må betragtes som økonomibygninger. Langhuset K136 i gårdsenheden bestod af fire fag.

Figur 16. Plan af hus K136, K139 og K140 samt hegn K187 og K188

Ved gårdsanlægget beliggende sydvest for vådområdet fandtes en tydelig parcelmarkering, som muliggjorde udskillelsen af de enkelte gårde (fig.19) Gårdsanlægget, der viste sig at være en dobbeltgård, hvoraf den østligste bestod af et hovedhus K151 med fem sæt tagbærende stolper (fig.17), en nord-syd vendt økonomibygning med tre til fire fag (Hus 4, udgravet under etape II) samt en staklade (Hus 5, udgravet under etape II). Disse enheder var sammenkædet ved hegnene (K148 og K186) (fig.18).

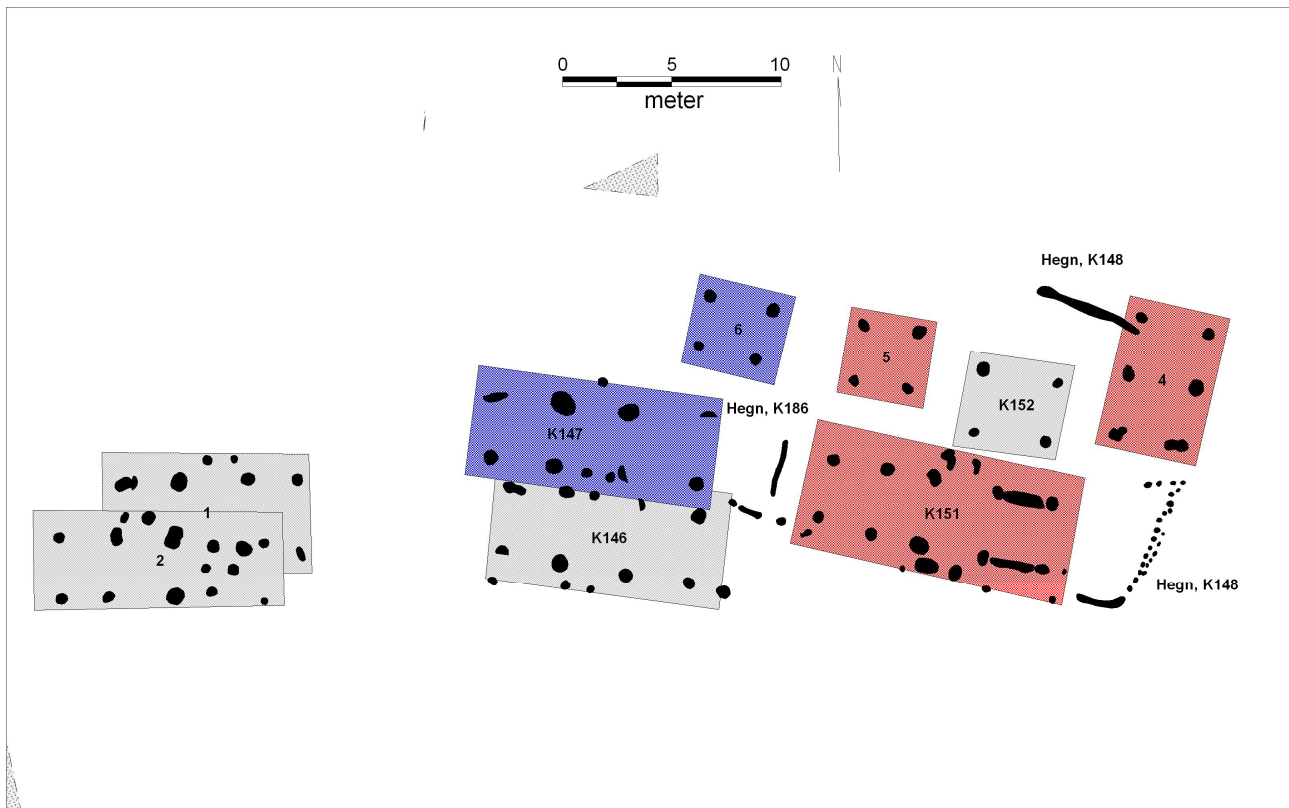

Figur 17. Hus K151 set fra øst

Figur 18. Hegn K148 set fra syd

Den vestlige gård i dobbeltgården bestod af et hovedhus (K147) (fig.19) med fire sæt tagbærende stolper samt en staklade (formodentlig Hus 6, udgravet under etape II). De to gårdsenheder var adskilt ved en hegnsgrøft (K186). Huset K147 i den vestlige gård syntes senere udskiftet med det sydligere beliggende og yngre hus K146.

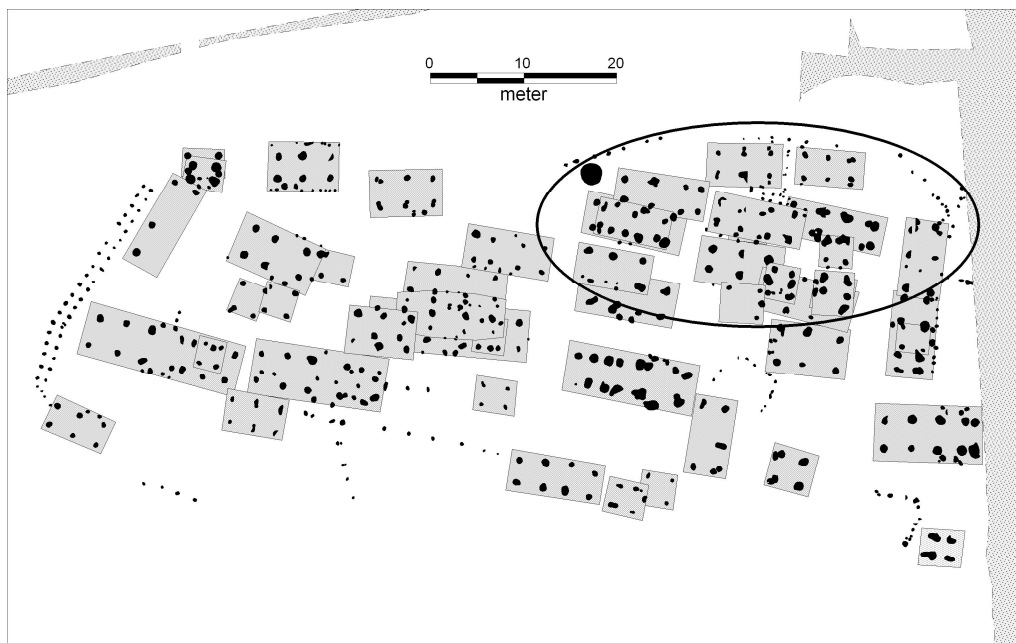
Figur 19. Plan over gårdsanlæg fra overgangen førromersk / ældre romersk jernalder

Dobbeltgården, som er fremgravet under etape III, kan have haft en forgænger i husene 1 og 2, beliggende lidt længere mod sydvest og udgravet under etape II (fig.19).

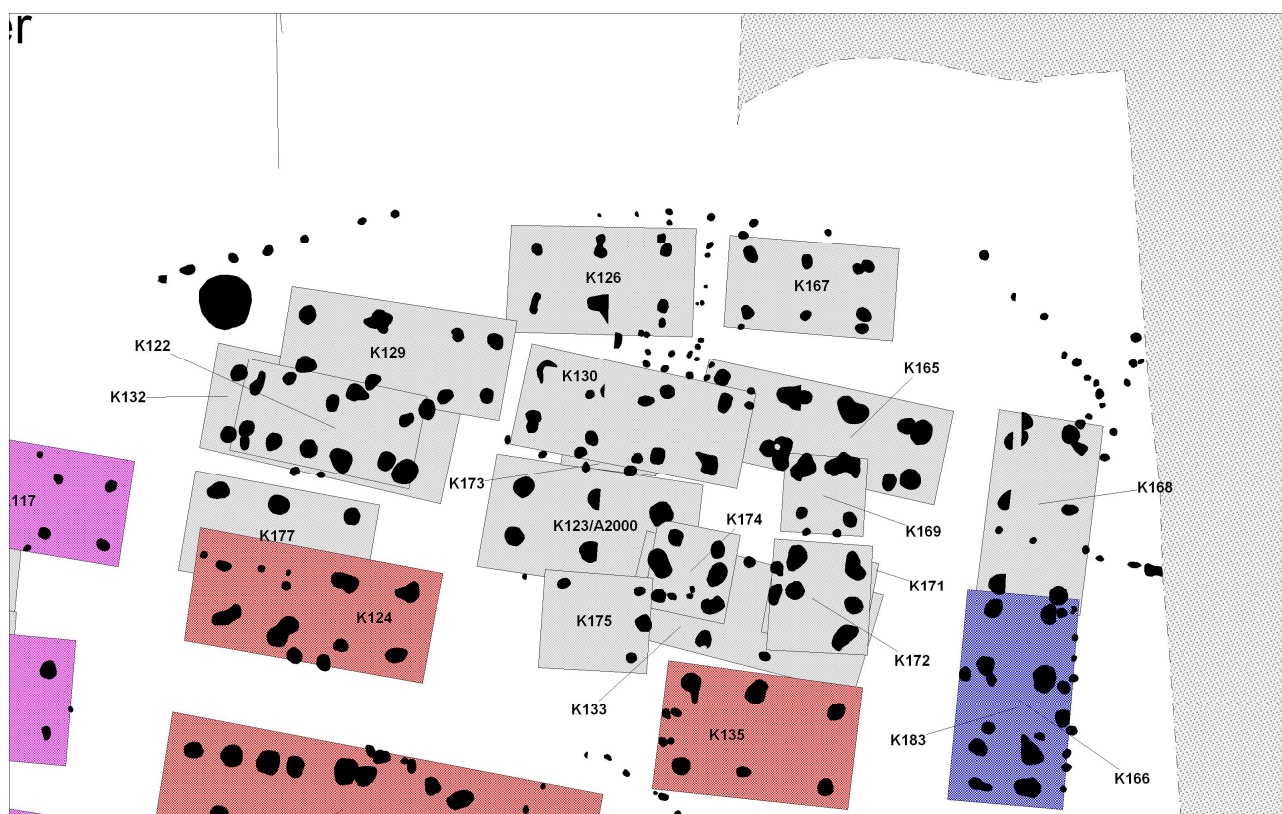
Det er muligt, at der syd for disse gårdsanlæg har været yderligere bebyggelse, men gården Hestehavelund fra nyere tid har forstyrret undergrunden så meget, at det ikke lod sig klarlægge. Mere om dette nedenfor.

Fra samme overgangsperiode (mellem førromersk jernalder og ældre romersk jernalder) må koncentrationen af huse, nordøstligst i udgravningsfeltet (nord for vådområdet), sandsynligvis henregnes (fig.20). Denne datering bygges hovedsagligt på hustypologi. Bebyggelsen udgør den nordøstligste del af landsbyfasen fra ældre romersk jernalder. På kortet herunder er denne koncentration i landsbyfasen indtegnet med oval streg.

Husene er beskrevet særskilt under de enkelte konstruktionsnumre (k-nr.) i de separate bind for konstruktionsbeskrivelserne.

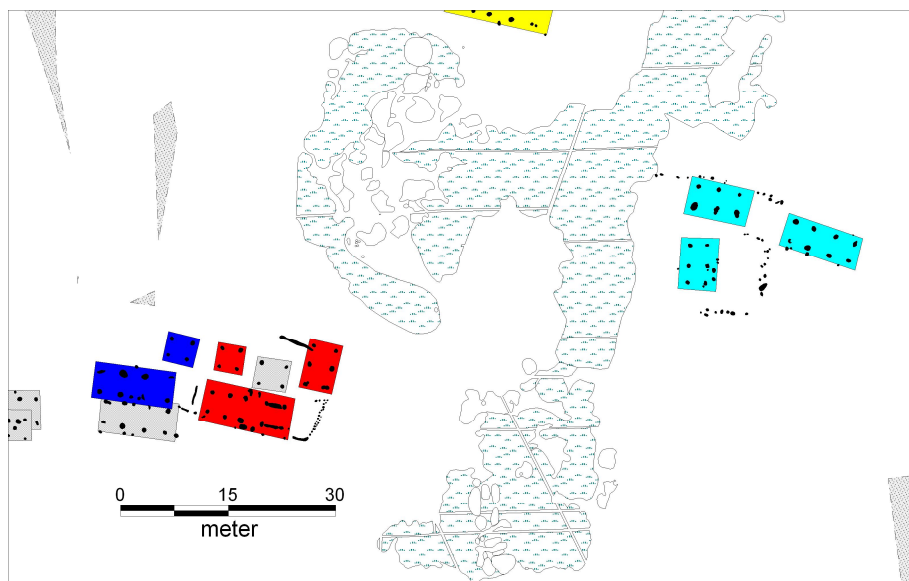
Figur 20. Plan over den ældste del i landsbyfasen, overgangen førromersk jernalder / ældre romersk jernalder

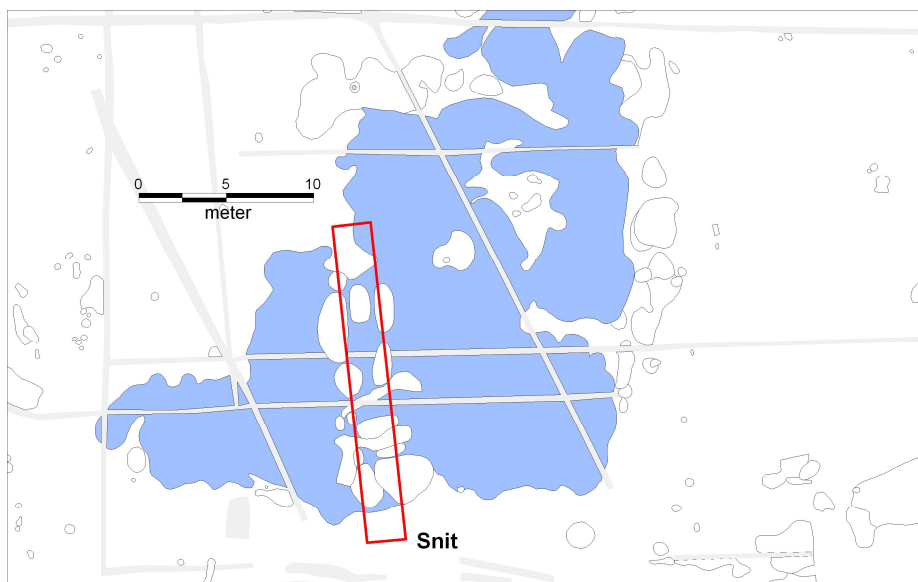
Figur 21. Udsnit af figur 20, med K-numre

Hegnsløbene, der ses i denne del af bebyggelsen, må have tilhørt den tidlige fase, da de ser ud til at respektere husene her. Ingen af husene i denne tidlige del af landsbyfasen har mere end fire fag tagbærende stolper, og flere af dem har kun tre fag. Det har desværre ikke været muligt at udskille

de enkelte gårdsanlæg i denne del af bebyggelsen grundet den intensive og flerfasede bebyggelse. Det må dog formodes, at der ikke har været mere end to gårde på samme tid. Vådområdet A6294/A6531, hvoromkring de tidligere omtalte spredte førromerske /ældre romerske gårde lå, havde et areal på i alt ca. 1800 m² (fig.13, 22). De snit, vi udlagde i vådområdet, påviste kraftig grubegravningsaktivitet. Gruberne er sandsynligvis fremkommet i forbindelse med gravning efter ler til brug ved keramikfremstilling eller til lerklining af husvægge med mere. Måske har man ligeledes i forbindelse med arbejdsfunktionen udnyttet det våde miljø f.eks. til at nedsætte brandfaren.

Figur 22. Bebyggelsen omkring vådområdet

Figur 23. Vådområde A6531 med markering af grøft gravet med maskine

Som det ses på profilsnittet (se vedlagte bilag bagest), der fremkom ved en maskingravedt grøft gennem vådområdet A6531 (fig.23) indeholdt dette en heftig grubegravningsaktivitet, dvs. grube på grube lå nedgravet i vådområdet. Som det ydermere ses af profilsnittet, synes mange af gruberne dog næsten at respektere hinanden, og man må således formode, at de registrerede gruber er gravet kort efter hinanden. Mange af gruberne samt det overlejrende fugtige naturligt dannede vådbundslag indeholdt store mængder keramik, som kan dateres til førromersk jernalder og ældre romersk jernalder. Fra førromersk jernalder per. IIIa blev der bl.a. fundet resterne af en lille kop X919 (fig.24).

Figur 24. X 919, lille kop fra vådområde

Overalt i udgravningen sås grubegravningsaktivitet i større eller mindre intensivt omfang. Gruberne varierede i størrelse og form, men for de fleste sås det, at fyldlagene indeholdt store mængder keramikaffald.

I området syd for den sydligste del af den nyanlagte fordelingsvej blev der ikke konstateret huskonstruktioner af forhistorisk karakter.

Længst mod syd i udgravningsområdet blev der udgravet flere store gruber indeholdende store mængder keramik (fig.25). Et af de større grubekomplekser A6383 (fig.26) og A6667 blev undersøgt med et snit og viste sig at være 140 cm dyb. Gruben A6667 var nedgravet i storgruben A6383's sydlige halvdel og indeholdt store mængder trækul i kanten og i bunden. Desuden indeholdt den store mængder keramik (601 skår). Keramikken fra disse to gruber kan være sammenblandet. Hovedparten af keramikken fra A6383 stammer fra en koncentration midt i gruben og må være udsmid. I alt blev der fundet 1578 skår fra disse to gruber, og kun den ene halvdel blev tømt med maskine.

Figur 25. Keramik fra gruben A6667 og A6383

Figur 26. Snit gennem grube A6383, set fra sydøst

I samme område udgravedes brønden (A7118) (fig.27) (se detaljeret beskrivelse bagest i separate bind med konstruktionsbeskrivelser). Denne brønd var 170 cm dyb og stærkt lagopdelt. Keramikken der blev fundet heri kunne dateres til førromersk jernalder. Desuden blev der fundet to kværnsten i brønden, men disse blev ikke hjemtaget.

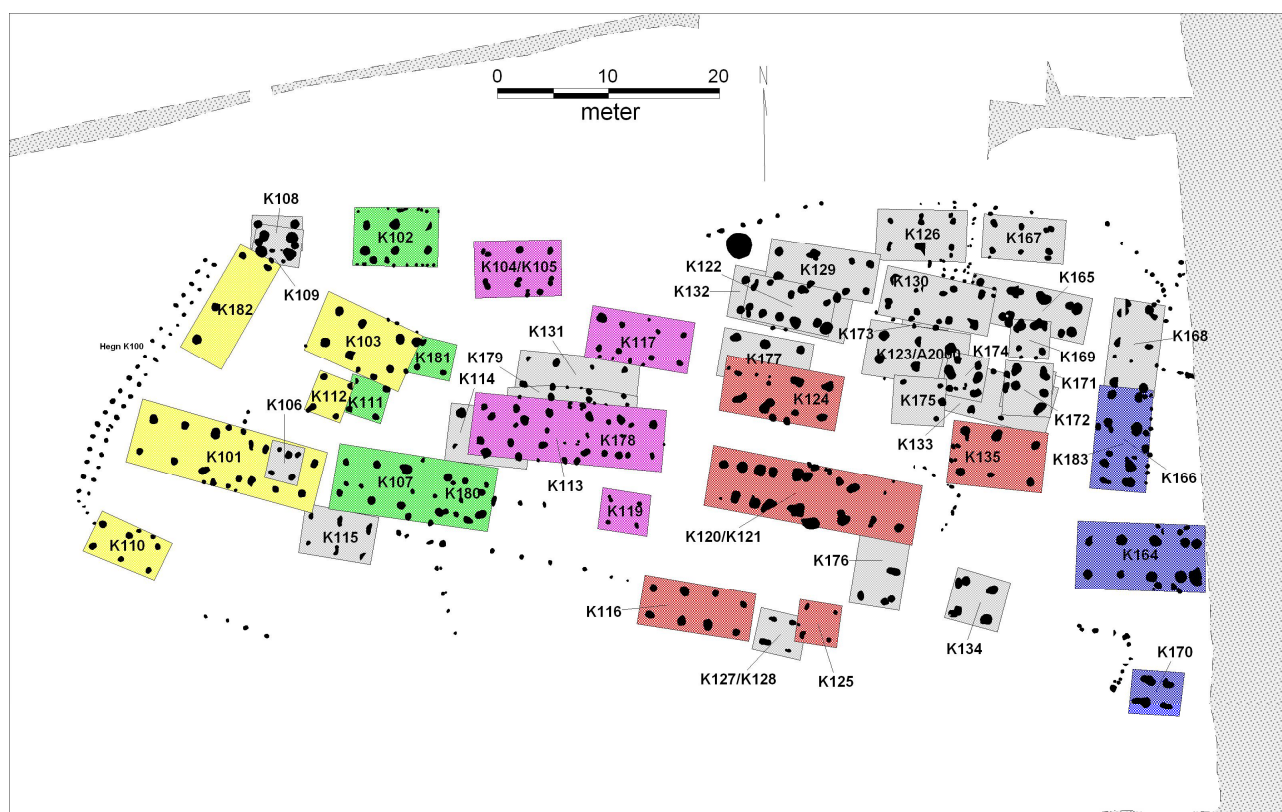
Figur 27. Snit gennem brønd A7118, set fra syd

Da intensiteten af anlægsspor er tiltagende i den sydlige del af udgravningsfeltet synes det muligt, at der syd for udgravningen (etape III) kan have ligget en førromersk bebyggelse på det areal, som nu er udnyttet til produktions- og maskinhaller for erhverv. Området er tilsyneladende ikke blevet undersøgt arkæologisk, inden man opførte hallerne.

Landsby fra ældre romersk jernalder ca. 1. årh. e. Kr.

Et af udgravningens væsentligste resultater var frilægningen af bebyggelsen mod nordøst fra ældre romersk jernalder (1. årh.e.Kr.), som bar tydeligt præg af at have udgjort en struktureret landsby (fig.28) (se stor oversigtsplan bagest). Dateringen bygges på keramik, hustypologi og gårdsstrukturen. I alt omfattede landsbyen et areal på ca. 4000 m². Mod vest har den været afgrænset af et dobbeltraded stolpesat hegn (K100). Da landsbyens østlige afgrænsning nok skal søges ude i den nuværende Låsbyvej, var det ikke muligt at afgøre, om den også her har været afgrænset af et hegn. Nord og syd for landsbybebyggelsen blev der fundet spredte hegn, men om disse har udgjort en del af landsbyens fælles afgrænsede areal er tvivlsomt. Som tidligere nævnt relaterer de nordligste hegnsløb sig snarere til den ældre bebyggelsesfase.

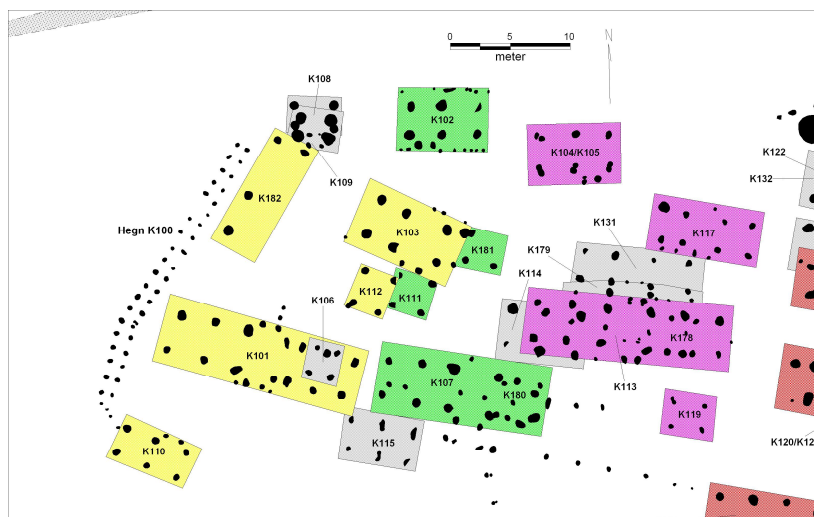
Der synes at have eksisteret i alt fem gårdsenheder i landsbyen. Heraf er de fire sandsynligvis det maksimale antal, som har kunnet fungere samtidigt i den fælles landsbystruktur. Disse gårdsanlæg dateres til ældre romersk jernalder og befinder sig umiddelbart syd for den tidligere bosættelse fra overgangen førromersk jernalder / ældre romersk jernalder. Gårdsenhedernes hovedhuse lader sig udskille på baggrund af størrelsen, idet de alle indeholdt seks sæt tagbærende stolper. Antallet af staklader og andre økonomibygninger med tre og fire sæt tagbærende stolper er stort i området, og grundet de manglende individuelle gårdshegn er det vanskeligt at udskille de bygninger, som med sikkerhed skal ses i relation til hovedhusene. Man kan selvfølgelig opstille et forslag, der viser situationen på et tænkt tidspunkt.

Figur 28. Landsby fra 1. årh. e.Kr. med tænkte gårdsstrukturer markeret

Som det kan ses på eksemplet for den tænkte landsbystruktur (fig.28), så forholder hovedhusene sig til hinanden ved at ligge på række fra vest mod øst. Det ses også, at det her med grønt markerede hus (K107), sandsynligvis ikke kan være samtidigt med hverken det gule hus (K101) eller det lilla

hus (K113), idet afstanden til disse er for lille (fig.29). Da det på illustrationen (fig.28) ovenfor med rødt markerede hus (K120/K121) rummer to faser, er det sandsynligt, at den ene af disse (K120) har været samtidig med det grønne hus (K107), muligvis i landsbyens første / ældste fase. Derimod har det røde hus' (K120/K121) anden / yngre fase (K121) sammen med husene K101 (gul), K113 (lilla) og K164 (blå) udgjort landsbyens anden / yngre fase med fire gårdsanlæg på række. Landsbystrukturen har således efter al sandsynlighed haft to faser. Den første og ældste fase bestod af to gårdsenheder, og den efterfølgende landsbyfase rummede fire gårdsenheder.

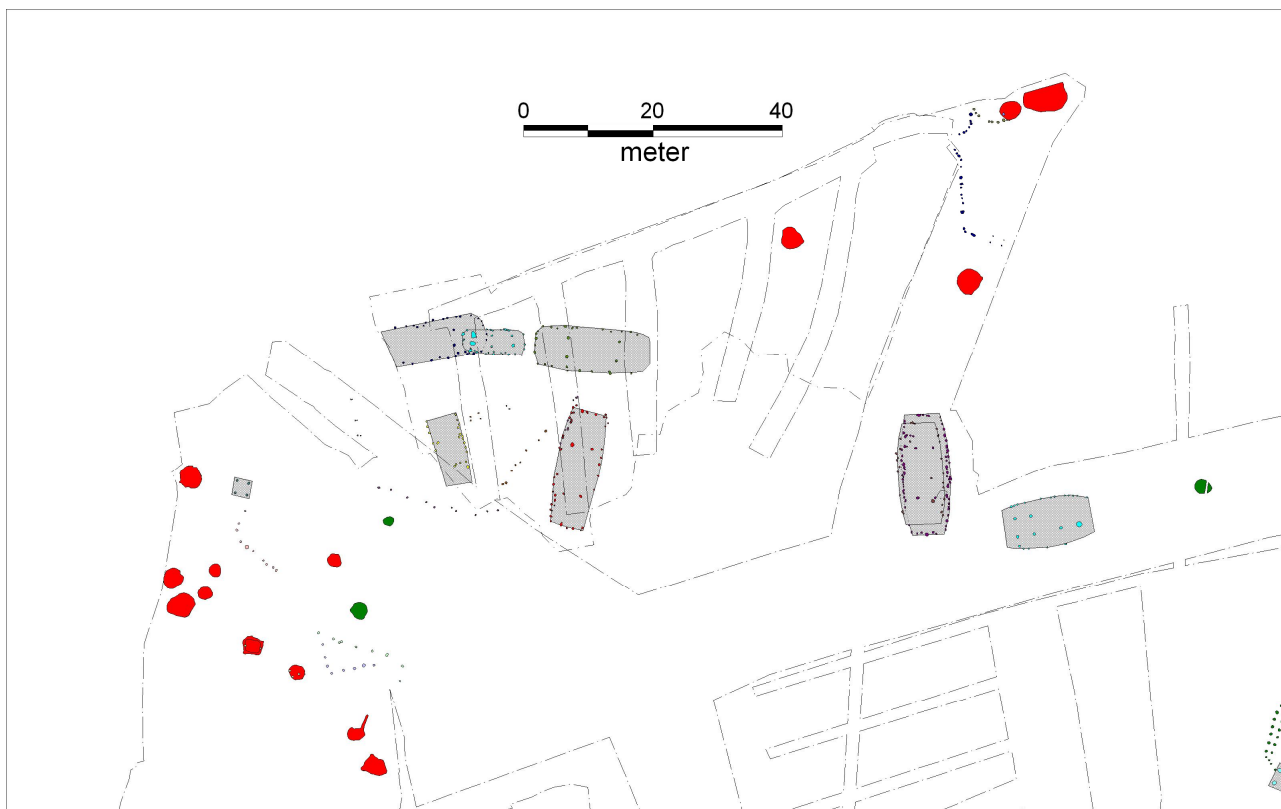
Figur 29. Overvejrende gårdsanlæg, der indikerer flere faser

Inden for landsbyområdet blev der desuden fundet to brønde, hvoraf den ene (A5302) var beliggende i kanten af, men syd for husene K120 / K121. Dateringen af brønden er meget usikker, idet keramikken både stammer fra brøndfylden og fra tre yngre stolpehuller nedgravet i toppen af brønden/gruben (A5302). Keramikken dateres til ældre romersk jernalder. Brønden har ikke været samtidig med hus K120 / K121. De tre nedgravede stolper formodes at være dele af det sydlige indgangsparti i husene K120 / 121. Derfor er brønden ældre end husene K120 / K121 og skal muligvis relateres til den nordligere beliggende, ældre bebyggelse fra perioden førromersk/ældre romersk jernalder. Ligeledes blev der registreret en brønd (A2019) nordligst i landsbyen (udgravet ved etape II). Denne brønd relaterer sig ikke til andre anlæg, men må formodes at høre til landsbyfasen i ældre romersk jernalder.

Husene er beskrevet særskilt efter K-nr. i de vedlagte separate bind.

Vikingetid ca. 775-1050 e.Kr.

I området længst mod nord, nord for stamvejen og umiddelbart syd for motorvejen E45, er der frilagt anlægsspor, som dateres til vikingetiden (fig.30) (se også oversigtsplan over grubehus vedlagt som bilag bagest). Muligvis bør en del af anlæggene dateres til overgangen fra yngre germansk jernalder til vikingetid, men en præcis datering er ikke mulig på baggrund af de registrerede anlæg og tilknyttede fund.

Figur 30. Oversigtsplan over vikingetidsområdet, etape III og IV. Grubehuse markeret med rødt og brønde med grønt

Der er i alt registreret 15 grubehuse, hvoraf det ene K163 tidsmæssigt synes at skille sig ud (se husbeskrivelsesskema K163 for detaljeret beskrivelse). K163 grubehuset er beliggende mod syd umiddelbart vest for det levende hegn og i en afstand af ca. 70 m fra de øvrige grubehuse. Sandsynligvis må dette hus dateres til germansk jernalder. Denne datering fremkommer dog udelukkende som et skøn på baggrund af keramik- og genstandsfund fra fylden i en tilhørende grube A7868 under grubehuset. I denne grube fandtes en vævævægt, en halv tenvægt samt keramik, som peger i retning af perioden yngre germansk jernalder.

I et ca. 55 m langt strøg fra nordvest til sydøst er der registreret 10 grubehuse. Undergrunden her består af sand. Alle grubehuse er registreret med to mere eller mindre øst-vest beliggende tagbærende stolper. Et enkelt grubehus K156 blev registreret med kun én tagbærende stolpe. Dette skyldtes dog, at anlægget blev frilagt i en søgegrøft, hvor det først ikke blev registreret som grubehus. Snittet igennem gruben blev derfor uheldigvis lagt uden at skære den tagbærende stolpe i vest, men dette er ikke ensbetydende med, at stolpen ikke har eksisteret. Ved frilæggelsen af gruben til K156 under fladeafdækningen var det kun muligt at udgrave den vestlige del heraf, idet opdyngnet jord hindrede en videre undersøgelse af den sidste tredjedel mod øst. Et lignende problem ses ved grubehus K160, som også kun er registreret med den vestlige tagbærende stolpe. Af snitopmålingen ses imidlertid en tydelig pendant mod øst, men registreret som et fyldlag og ikke som et selvstændigt stolpehul, hvilket det i virkeligheden må have udgjort. Ved en del af grubehusene blev de tagbærende stolper først synlige under tømningen af grubens fyld, hvorfor det ikke altid har været muligt at indtegne disse på snitplanerne.

De fleste grubehuse er registreret som cirkulære nedgravninger med en diameter på ca. 2,0-4,7 m. og en dybde på ca. 20-40 cm. K142 adskilte sig fra de øvrige ved at udgøre et rektangulært anlæg. Det var generelt ikke muligt at udskille gulvlag i husene, men flere f.eks.: K149, K153, K154, K157 og K159 indeholdt koncentrationer af ildskørnede sten, som kan stamme fra mulige ildsteder. Under

soldning af fyldjorden blev der fundet en del smedeskæl fra nogle af husene f.eks. K149, K153, K154, K158, K159 og K163. Smedeskællene kan tyde på, at der har været smedevirksomhed i husene, men da de hovedsagelig er fundet i grubernes fyldlag, kan det ikke udelukkes, at de er sekundært indlejret. Et af de mere atypisk udseende grubehuse K159 må have haft en speciel funktion, idet et langt kanallignende anlæg sås nedgravet mod nordøst (fig.31) (se husbeskrivelse K159 for detaljer). Da fylden i grubehuset og kanalanlægget bestod af sortsodet sand med store mængder trækul og ildskørnede sten, må det formodes, at disse stammer fra grubehusets funktion – en aktivitet, som har medført varme. Måske har kanalen udgjort en form for udluftningskanal eller afløb i forbindelse med selve grubehuset.

Figur 31. Grubehus K59, set fra syd

Umiddelbart nordøst for grubehusene registreredes to brønde: A7390 (fig.33) og A6874 (fig.32). For detaljeret beskrivelse af disse brønde – se bagest i separate bind med konstruktionsbeskrivelser.

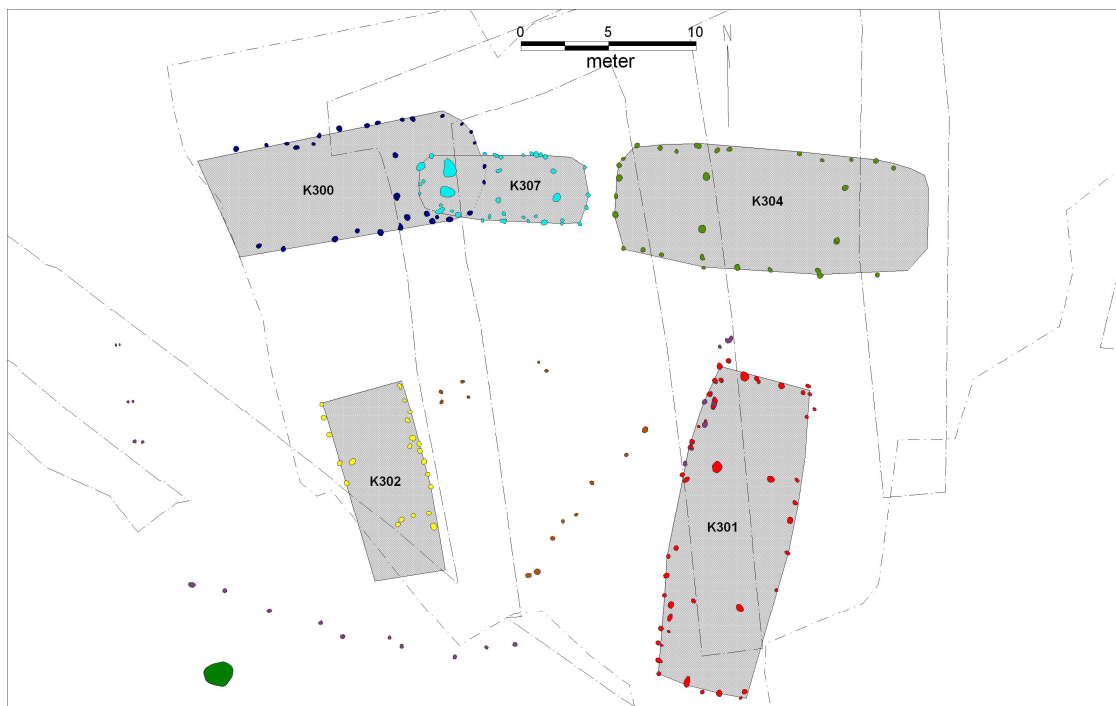

Figur 32. Brønd A6874

Figur 33. Brønd A7390

Grubehusene må relateres til den langhusbebyggelse, som blev frilagt ved udgravningen i 2005 under etape IV (se rapporten for denne), og som er beliggende vest for den naturlige slugt / kløft A8139, som sås i landskabet før udgravningen, men som også kunne påvises arkæologisk.

Figur 34. Oversigt af langhusene fra etape IV

Bebyggelsen (etape IV) (fig.34) bestod af fem treskibede langhuse hvoraf det ene K300 øst-vest beliggende dateredes til yngre germansk jernalder og de fire øvrige dateredes til vikingetid K301, K302, K304, K307 (se tidl. rapport for etape IV). Alle huse dateres udelukkende på baggrund af typologi, idet det ikke var muligt at datere på baggrund af fundne oldsager. To af langhusene (K301 og K304) beliggende henholdsvis nord-syd og øst-vest var meget ens i udseende. De har nok begge oprindeligt været 18 m lange, haft rundbuede vægge og en bredde på 6-6,6 m det bredeste sted. Husene havde tagbærende stolper i gavlen og to sæt inde i rummet. Et noget mindre hus K307, 10 m langt og 4 m bredt, var beliggende umiddelbart vest for og i forlængelse af førromtalt øst-vest beliggende langhus K304. Et sidste nord-syd beliggende hus K302 kunne placeringsmæssigt tilhøre samme gårdsanlæg som ovennævnte to øst-vest beliggende langhuse K304 og K307, men tidsmæssigt placerer dette hus K302 sig nok i en lidt yngre del af vikingetiden, idet husets to tagbærende stolper var placeret meget tæt på vægforløbet.

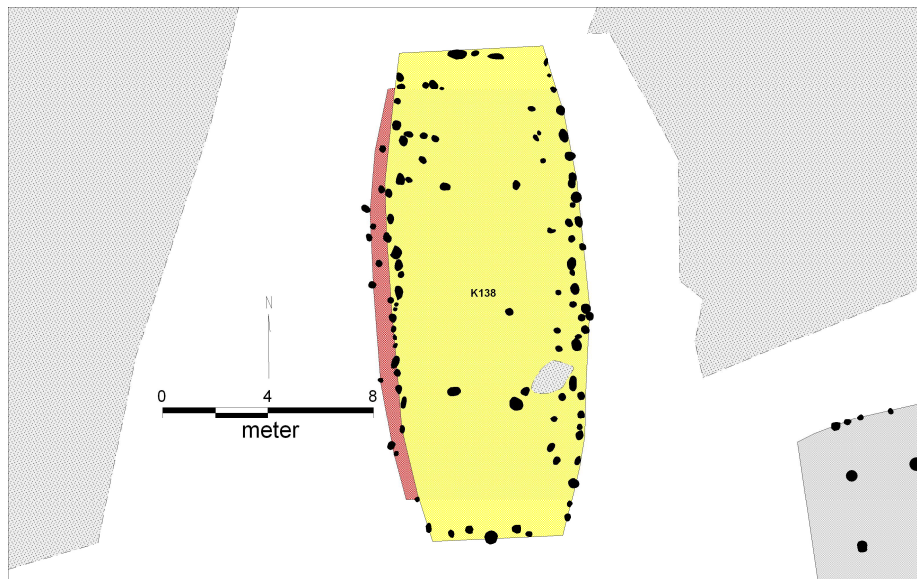
Det var ved udgravningen af de fem langhuse ikke muligt at klarlægge gårdstrukturen, men de nord-syd orienterede huse må formodentlig have haft funktion som økonomibygninger. De registrerede hegnsforløb syntes heller ikke umiddelbart at øge strukturforståelsen.

Den nord-sydgående slugt synes imidlertid at have dannet et skel imellem bebyggelserne vest og øst for denne.

Øst for slugten / kløften blev der også påvist bebyggelse fra vikingetiden.

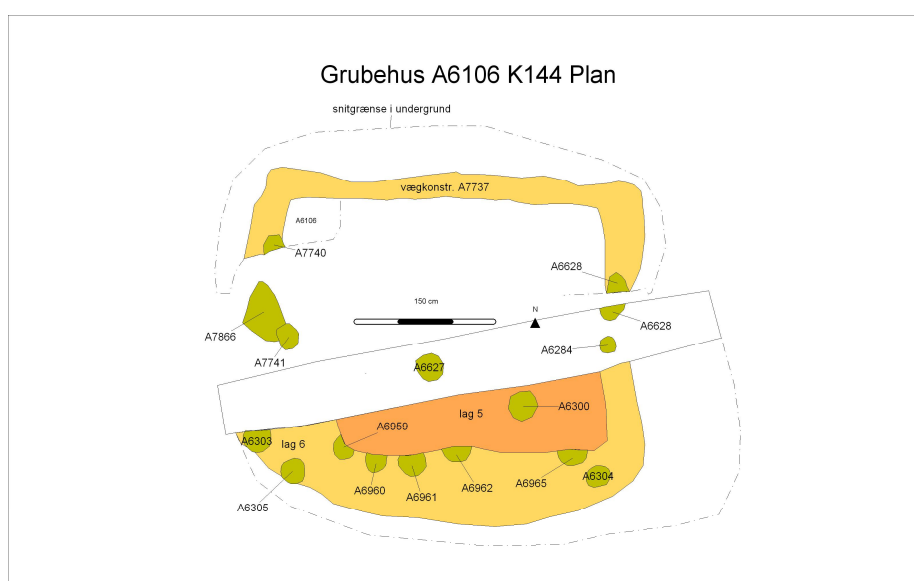
Således viste udgravningen etape IV her et enkelt grubehus K303 (se tidligere rapport) og

en søgegrøft udført i forbindelse med etape III viste længere mod øst tre grubehuse K143, K144, K145 og sydligst et ca. 18 m langt og ca. 7 m bredt treskibet langhus K138 af Trelleborg-typen i to faser (fig.30, 35) (se vedlagte oversigtsplan og se husbeskrivelse K138 samt K185 for detaljer).

Figur 35. Vikingetidshus K138 (gult) og K185

Efter beliggenheden at dømme har det nord-sydorienterede hus nok udgjort en økonomibygning. Desværre må også dette hus dateres til 900-tallet på baggrund af hustypologi, idet der ikke blev fundet daterbare genstande i stolpehullerne (fig.35). Huset K138, med den ældre fase K185, bør nok ses i relation til et sydøst for beliggende langhus (afdækket ved etape II – se rapport for denne), som må indgå i samme gårdsanlæg. Af de tre grubehuse øst for slugten udgør K144 det største og pladsens mest atypiske. Dette er rektangulært med en størrelse på ca. 4 x 4,5 m og med spor efter vægkonstruktioner i form af nedgravede pæle kanten rundt mod nord og muligvis også mod syd (fig. 36, 37).

Figur 36. Oversigtsplan af grubehus K144

Figur 37. Foto af væggrøft i grubehus K144, set fra syd

Figur 38. Metalfund fra grubehus K144 (X664, X696, X960 og X961. Privat foto

Huset har sandsynligvis været benyttet som bolig (se husbeskrivelse K144 for detaljer). Grubehuset K144 frembragte en del jernfund (fig.38), såsom en nøgle, to ens rembeslag muligvis fra seletøj til hest, et halvt kornsegl, et fragment af en tang, en fiskekrog m.m. Nær grubehuset K144 blev der i et stolpehul fundet keramik af østersøtype, som dateres til 900-tallet (fig.58).

Desværre har det ikke været muligt at udgrave hele området nordøst for stamvejen, idet dette areal planlægges udlagt som grønt område og derfor ikke er truet. Det er med stor sandsynlighed i dette område at storgården – hovedgården for gårdsanlægget skal søges. Flere søgegrøfter i området viser til fulde, at området har været intensivt benyttet, idet anlægssporene er talrige.

En gennemgang af de gamle sagsakter fra udgravninger i forbindelse med motorvejsbyggeriet i 1970'erne (Moesgård Museum FHM 1833) viser ligeledes, at aktivitetssporene fra germansk jernalder og vikingetid har haft en længere udstrækning mod nord. Muligvis vil der derfor stadig være gode chancer for at forfølge bebyggelsen på markerne nord for motorvejen.

I forbindelse med udgravningen af vikingetidsbebyggelsen gav Christian Adamsen i relation til hans forskningsteorier et bud på, hvor i landskabet en eventuel vikingetidsgravplads måtte befinde sig (brev af 1. nov. 2004). Ifølge Christian Adamsen bør gravene være placeret, således at der er en grænse mellem bebyggelsen og gravpladsen, gerne i form af vand (kunne være en å eller en kløft. Topografien er lidt vanskelig i området ved Godthåb, og Adamsen udpeger derfor tre mulige steder for en gravplads. Det ene ligger sydøst for bebyggelsen under nutidig bebyggelse. Det andet mulige forslag ligger mod sydvest på den modsatte side af Iverseng. Det tredje og sidste forslag ligger mod øst på den anden side af en kløft nær Edelsborg. Der er desværre endnu ikke konstateret løsfundne smykker eller andre genstand, som ville kunne verificere en sådan gravplads ved de nævnte lokaliteter, men måske vil fremtidige udgravninger afsløre gravpladsens beliggenhed.

Fund

I alt er der fra udgravningen Godthåb etape III oprettet 826 X-numre - fundnumre. Keramikken omhandler i alt 438 X-numre, som rummer i alt 12.023 stk. keramikskår

De øvrige fund fordeler sig på følgende fundgrupper:

Genstandstype	Antal x-numre
Keramik	438
Flint	63
Andre sten	6
Knogle, tand	46
Slibesten (skiffer)	14
Kværnsten	12
Metal	50
Tenvægte	3
Lerklining	4
Perler	4
Brændt ler	39
Slagge	10
Vævevægt	8
Ildbuk	3
Søpindsvin	1
Knusesten	7
Jordprøver	95
Trækulsprøver	34
I alt x-numre	837

Figur 39. Tabel over fundgrupper

Det skal bemærkes, at hvert enkelt x-nr kan indeholde adskillige genstande. Grunden til, at antallet af x-numre i skemaet ikke stemmer overens med de 826 tildelte faktuelle x-numre, der er registreret i databasen Archaeoinfo, skyldes, at enkelte fund kan være registreret under flere fundtyper. Dette vil derfor i en søgning i Archaeoinfo medføre, at x-nummeret optræder to gange. Som eksempel kan nævnes ildbukkene (fig. 46, 47), der også er registreret som keramik, og som derfor i en databasesøgning vil optræde to gange.

Af metodiske grunde skal det nævnes, at keramikken først og fremmest blev fundet i gruberne, og at fund i huskonstruktionerne var mere sparsomme. Derfor, og af andre metodiske grunde forbundet med keramikfund fra stolpehuller, kan husene ikke dateres særlig præcist på baggrund af keramik fra stolpehullerne.

Den langt overvejende del af fundene fra Godthåb etape III bestod af keramikskår af bopladskarakter (fig. 40, 41). Hermed menes skår fra enkeltudformede og ikke ornamenterede kar, ofte bestående af tykt, ikke glittet gods.

Figur 40. Keramik, bopladskarakter. X583

Figur 41. Keramik, lille kop, X928

Et typisk element ved keramikken er pålagte fingerlister under randen. I enkelte gruber er der dog fundet keramik af finere karakter, gerne glittet og med ornamentik i form af omløbende streger, mæander- eller vinkelbånd (fig.42-45).

Figur 42. Lerkar med ornamentik, X487. ÆRJ

Figur 43. Lerkar, glittet X488. ÆRJ

Figur 44. Stort sideskår med vinkelbånd

Figur 45. Flaske med falsk mæanderornamentik. X409

Figur 46. Ildbuk, X545

Figur 47. Ildbuk, X707

Der blev kun gjort få fund af keramik fra yngre romersk jernalder under udgravningerne på etape III, og da var det i området længst mod vest, tættest på etape I (fig.48, 49).

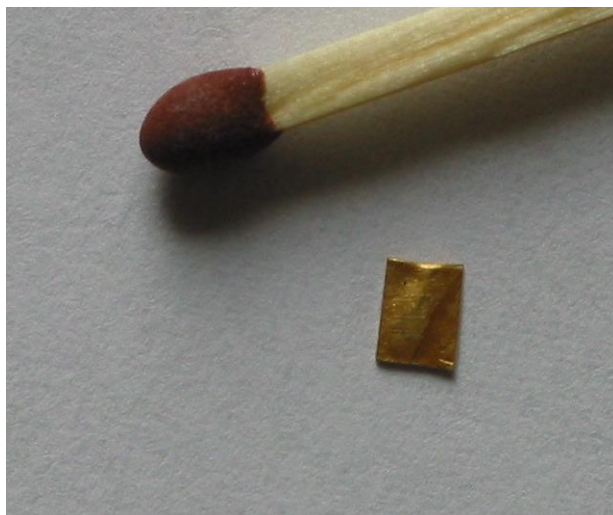
Figur 48. Randskår, yngre romersk jernalder, X880

Figur 49. Randskår, yngre romersk jernalder, X993

Keramik fra germansk jernalder og vikingetid

Fundene fra fyldlagene i grubehusene synes tidstypiske for vikingetiden. Et lidt mere ekceptionelt fund blev gjort i K158, idet der ved soldningen fremkom et lille næsten kvadratisk stykke guldblik (fig. 50). Dette afklip har muligvis været et forarbejde til en guldgubbe (germansk jernalder).

Figur 50. Lille stykke guldblik fra grubehus. X1668. Privat foto

Keramikken fra fylden i grubehusene bestod for en stor del af skår fra halvkuglekar samt dekorerede kar med typisk ornamentik fra germansk jernalder/ vikingetid (fig. 51-53, 57). I fylden fra et af grubehusene fremkom en svalerede (fig.54). Denne skulle beskytte ophængningsnoren fra at brænde over, når karet blev hængt over ildstedet. Af dekorerede kar må fremhæves keramikken af østersøtype med de karakteristiske bølgelinjer. Det fundne kar dateres til 900-tallet (fig.58). Der blev endvidere fundet en hel vænevægt samt flere fragmenter, tenvægt, glasperler (fig.56), fragmenter af muligt basalt og hvæssesten af skifer (fig.55).

Figur 51. Keramik X1611, germanertid

Figur 52. Keramik X1611, germanertid

Figur 53. Ornamenteret skår X950

Figur 54. Svalerede fra keramikkar, X798

Figur 55. Hvæssesten af skifer. X551

Figur 56. Perler. X795, X1716, X1735 og X1739. Privat foto

Figur 57. Vikingetidskeramik, X799 og X803

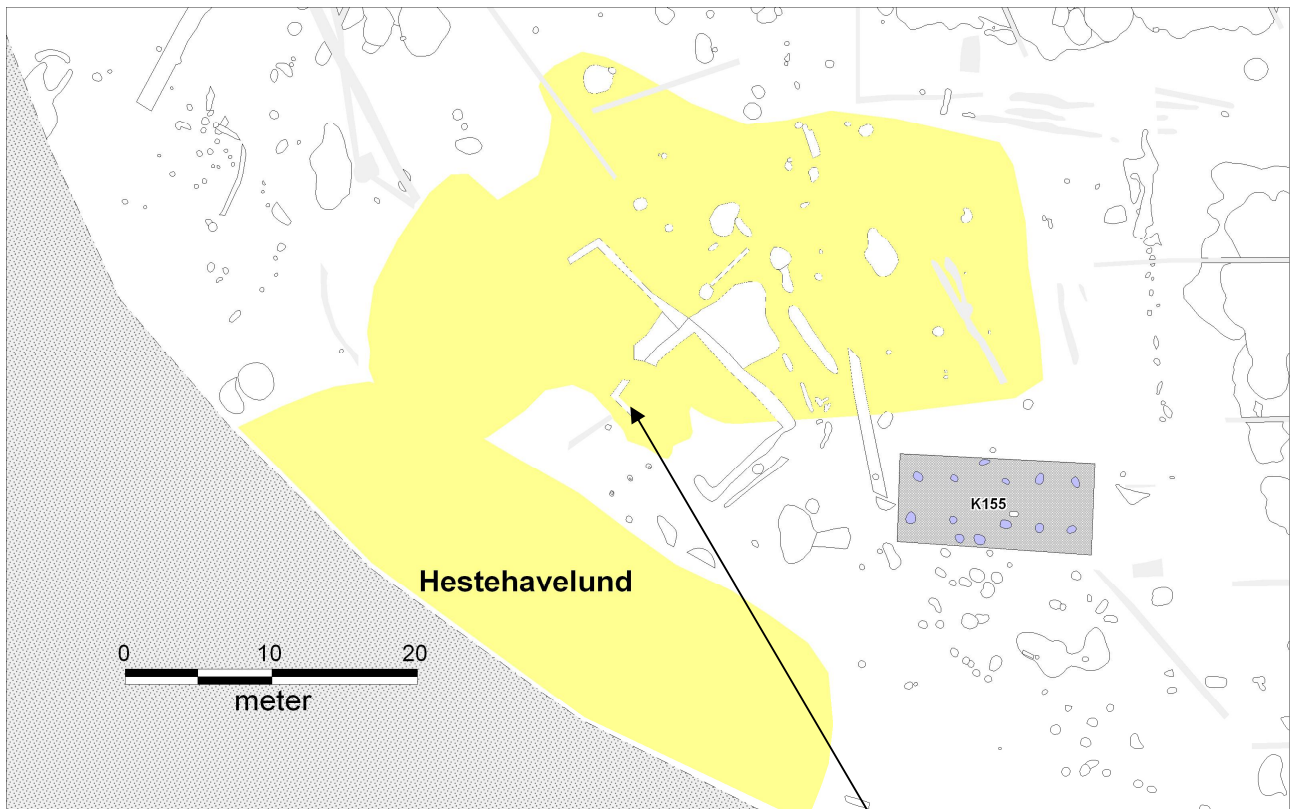
Figur 58. Østersøkeramik, vikingetid. X560

Figur 59. Detektorfund, Agnus Dei (gudslam)1100-tallet. X877. Privat foto.

Hestehavelund, en nedlagt gård fra nyere tid

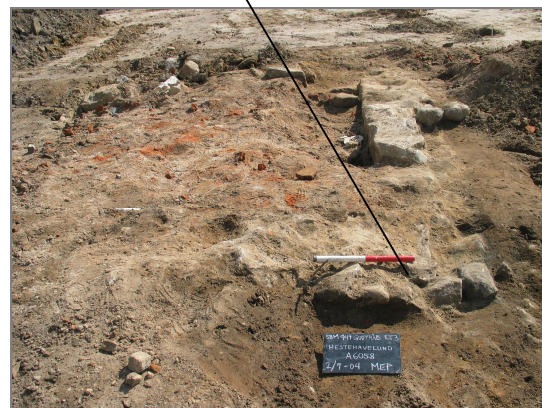
A6058 udgjorde kampestenskælderens fra gården Hestehavelund. Ifølge en lokal beboer blev gården nedlagt og fjernet, mens han var dreng engang i 1950'erne (fig.60-62). Gården blev i 1834 ejet af Christen Jensen, i 1860-70 af Peter Jensen og i 1876 af F. Christensen. Gården har med nedgravninger og bygningsrester ødelagt store dele af udgravningsfladen (det gule område på fig.60). Der blev fundet en gammel cykel, diverse glaserede keramikskår, glas og andet husholdningsaffald i området, hvor gården har ligget. Sandsynligvis har etableringen af gården Hestehavelund medført en bortgravning af de forhistoriske levninger i området. Da bebyggelsen fra førromersk / ældre romersk jernalder befinder sig både nordvest og sydøst for Hestehavelunds beliggenhed, må det formodes, at der også under gården oprindeligt kan have eksisteret flere bebyggelsestyper fra denne periode.

Figur 60. Oversigtsplan over gården Hestehavelund

Figur 61. Maalebordskort

Figur 62. Kampestensfundament A6058 til Hestehavelund

Sammenfatning

Udgravningerne ved Godthåb etape III i Skanderborg har frembragt betydelige fund fra jernalder og vikingetid. Et af udgravningens hovedformål var om muligt at klarlægge en eventuel bosættelse, som tidsmæssigt kunne relateres til de rige våbenofferfund fra det nærliggende Illerup Ådal. Offerfundene er gjort mindre end 1 km fra bopladsområdet ved Godthåb. Desværre har det ikke, under udgravningerne ved etape III, været muligt at fastlægge en sådan direkte relation, idet en egentlig yngre romertidsbebyggelse i området stadig savnes. Den fællesindhegnede landsby, som blev udgravet, synes dog at være fra tiden op til den første våbenofring omkring 160 e.Kr. Det skal ligeledes nævnes, at da der er bebyggelsesperioder fra tiden både før og efter yngre romertid, burde

det være muligt også at finde anlægsspor, der dateringsmæssigt er sammenfaldende med offerfundene. Under udgravningerne (etape I og II) er der i mindre omfang fundet genstande og enkelte spredte anlægsspor, som er samtidige med ofringerne fra yngre romersk jernalder og ældre germansk jernalder. Disse afspejler dog ikke på nuværende tidspunkt en egentlig landsbystruktur eller bebyggelse. Muligheden for at lokalisere en sådan bebyggelse foreligger og muligvis er det bedste bud for dennes placering i området nord for etape I udgravningen. Det kan og skal heller ikke udelukkes, at området har været ubeboet, mens ofringerne har fundet sted. Måske har man været for tæt på de hellige områder? Dette kunne være en mulig forklaring på at vi ikke har fundet overbevisende bebyggelsesspor fra perioderne omkring våbenofringerne.

Derudover har udgravningerne ved etape III og IV afdækket bebyggelsesspor fra vikingetiden bestående af grubehuse og langhuse med rundbuede vægge. Det er første gang, at der i Skanderborg er fundet regulære bebyggelsesspor fra denne periode. Bosættelsen fra vikingetiden blev hverken afgrænset mod øst eller mod nord og der vil således være stor sandsynlighed for, at denne også kan findes på nordsiden af motorvejen.

Det må konkluderes, at området, der har været under udgravning ved Godthåb etape III har været kraftigt udnyttet i oldtiden. Hovedsagligt til bebyggelse i den ældre jernalder og frem til vikingetid, men med den yngre jernalder (her tænkes på yngre romersk jernalder) lidt sparsomt repræsenteret. Fraværet af nogle bosættelsesperioder kan måske skyldes de kunstige grænser, som lokalplanen udlagde, og som udgravningen skulle overholde.

Det tyder således på, at lokaliteten Godthåb kan betegnes som en såkaldt vandrelandsby, begyndende engang i førromersk jernalder og afsluttet i vikingetid.

Fremtidigt arbejde

Da udgravningerne op mod motorvejen har påvist intensiv bebyggelse fra vikingetiden og meget fine detektorfund fra området også indikerer aktiviteter både i germansk jernalder og i vikingetid, skal det på det kraftigste pointeres, at det sidste endnu ikke udgravede jordstykke vest for Låsbyvej og nord for stamvejen (A. Bloms Vej) skal udgraves i tilfælde af udnyttelse af området, som vil kræve jordarbejde. Da de forhistoriske spor her kun er dækket af et meget tyndt muldrag, må der ej heller køres med tungt maskinel i området, da dette vil opløje og ødelægge de vigtige anlægsspor. I lokalplanen er arealet udlagt til grønt område og er således ikke umiddelbart truet og derfor ikke udgravet. Det anbefales dog stærkt at få området undersøgt. Som tidligere nævnt viser søgegrøfter i området, at det har været intensivt benyttet, og meget tyder på, at hovedgården for gårdsanlæggene fra vikingetiden skal søges her.

Da de gamle undersøgelser i forbindelse med motorvejsbyggeriet i 1974 viser, at bebyggelsen fortsatte mod nord, har museet pålagt detektorfører Ove Madsen at afsøge markerne med detektor for at finde yderlige spor efter bebyggelsen nord for motorvejen.

Som tidligere nævnt, må denne rapport ikke opfattes som en endegyldig bearbejdning af fundmaterialet fra udgravningen Godthåb etape III. En sådan bearbejdning vil være meget tidkrævende og kræve væsentlige komparative analyser. Dette ligger udenfor beretningsarbejdet og kan ikke kræves økonomisk dækket af beretningsmidler betalt af bygherre.

Den arkæologiske undersøgelse ved Godthåb etape III er hermed afsluttet, og det område, som er behandlet i nærværende rapport, er frigivet til bygherres forvaltning.

Stud. mag. Søren Timm Christensen
Skanderborg januar 2006

Cand. mag. Susanne Nissen Gram
Skanderborg januar 2006